

За някои аспекти на акомодацията в медиите

[Алиса Трендафилова](#)

Статията представя темата за изследователската рамка на теорията за комуникативната акомодация и нейното приложение към предаването „Вяра и общество“, продукцията на БНТ. Представени са особеностите на теолингвистиката, религиозния дискурс и религиозната журналистика и се акцентира върху отправителя и получателя на съобщенията и особеностите на кода при някои стратегии за комуникативна акомодация в предаването.

The paper explores the theme of the framework of the Communication accommodation theory (CAT) and its implications in the analyze of the TV program “Faith and Society” on BNT 1 TV Channel. The author summarises recent thought related to the theolinguistics, religious discourse and religious journalism, and focuses on the sender, the code features and the receiver of some communication accommodation strategies in the programme.

Въведение

Прилагането на определен теоретичен подход към емпирични изследвания на речевото поведение предполага отчитане както на свързаните с този подход основни тези, така и на характерните за обекта особености. Настоящото изследване представлява опит за изясняване на част от проблематиката, свързана с прилагане на теорията за акомодацията към анализа на медийната реч в телевизионни предавания, посветени на вярата и религията, като особено внимание е отделено на едно от тях – „Вяра и общество“, продукцията на БНТ, въз основа на материали в предаванията, излъчени в ефир през периода януари – ноември 2013 г.¹

I. Насоки за емпирично изследване

1. 1. Теория за акомодацията

Съвременната теория за акомодацията в комуникацията представлява изследователска рамка с корени и развитие в социалната психология на езика. Тя обяснява и предсказва мотивите и последствията от приспособяването в процеса на общуване, като поставя акцент върху социално-когнитивните процеси и водещата роля на индивидуалната мотивация при избора на конкретно речево поведение. Тази теория първоначално е модел за обяснение на езиковите атитюди и „мобилността на акцента“ ([Giles 1973](#)), по-късно – за речевата ([Thakerar et al. 1982](#)) и комуникативната акомодация ([Giles et al. 1987](#)), а днес обхваща междуличностната и междугруповата комуникация ([Gallois et al. 2005](#)), като още в началото на 90-те години е очертан широкият кръг на нейните разнородни социоллингвистични приложения ([Giles et al. 1991](#)).

Според теорията за акомодацията комуникацията е не само процес на обмен на референциална информация, но и управление на междуличностните и междугруповите взаимоотношения. Участниците във всеки комуникативен акт регулират социалната

дистанция чрез различни променливи в езика и речевото поведение, функциониращи като маркери за индивидуална и групова идентичност. Връзките между идентичността и социалните групи са значими още преди непосредственото комуникативно взаимодействие, като се приема, че контактът между представителите на различни социални групи се осъществява в контекст, който се определя от историята на междуличностните и междугруповите отношения, както и от някои културни и индивидуални ценности.

Първоначалната ориентация към акомодация на всеки комуникант определя комуникативната ситуация, акомодацията и прилагането на стратегиите за акомодация. С термина „първоначална ориентация“ се означава степента, в която говорещият А е предразположен да има междуличностна или междугрупова ориентация към говорещия Б, както и мотивацията на А за приспособяване или за несприособяване към характеристиките на Б, които възприема като индивидуални или като групово присъщи на всички членове на дадена група, с която А идентифицира Б.

Във фазата на непосредствено взаимодействие между говорещите най-силно влияние оказват нормите, наложени от ситуацията на общуването, които в голяма степен определят речевото и неречевото поведение на човека. Стратегиите за акомодация могат да бъдат различни, напр. за конвергенция, дивергенция, поддържане, допълване, улесняване на разбирането, управление на дискурса, междуличностен контрол и др., обект на представяне и изследване и у нас (вж. напр. [Трендафилова 2011](#), [2013г](#)). Техните особености са под влияние на социалнопсихологическото разбиране за езика и комуникацията ([Трендафилова 2012](#)), на множество фактори, които детерминират комуникативното взаимодействие според теорията за акомодацията ([Трендафилова 2013а](#)) и особената роля в комуникацията на статусните отношения между съкомуникантите ([Трендафилова 2013б](#)) и на социалната идентичност на всеки от тях и извършваните в процеса на комуникация каузални атрибуции ([Трендафилова 2014](#)). Всяка от тези стратегии е определя от субективното възприемане на социалната дистанция, от културно обусловените комуникативни особености на социалните групи и от динамиката на субективния и обективния свят на комуникантите.

Комуникативното взаимодействие според тази теория се разглежда с оглед на това, което говорещите внасят в конкретния акт (тяхната първоначална ориентация), и на това, което извеждат от него, т.е. оценките и очакванията по отношение на партньора във взаимодействието и на социалните групи, с които той е свързан. Това означава, че във всеки комуникативен акт взаимодействат не само непосредствено изявени стратегии, тактики и поведенчески модели, но и елементи от социалния опит на комуникантите, които са свързани с този акт, но го предхождат или са следствие от него. Поради това динамиката както на намеренията за участие в бъдещи ситуации на общуване със същите комуниканти или с други представители на дадени социални групи, така и на оценките за продуктивното представяне на конкретните участници, засяга всяка фаза на взаимодействието и времето след него.

От една страна, теорията за акомодацията има корени в психологическата социална психология и най-вече в социалната психология на езика (повече по темата вж. [Трендафилова 2012](#)), като промените в тази област съществено влияят върху по-нататъшните промени в разбиранията за същността, функциите и особеностите на комуникацията, разбираана като процес на акомодация. От друга, днес психологическото познание в най-голяма степен засяга изследванията върху акомодацията в два аспекта:

а) по отношение на социалната идентичност на говорещите (вж. [Tajfel 1974](#); [Tajfel, Turner 1979](#)), която определя както поведението в една или друга насока, така и възприемането на другите говорещи посредством субективните аспекти на принадлежността към определени социални групи;

б) с оглед на непрекъснато протичащите в акта на комуникация каузални атрибуции, т.е. начините, по които всеки от говорещите си обяснява своето собствено поведение и това на другите говорещи (повече за атрибутивната теория вж. [Андреева 2007](#): 31-68).

Следва да се спомене още, че изследванията на комуникативното взаимодействие въз основа

на теорията за акомодацията предполагат отчитане на паралелното функциониране на езикова, психологическа и субективна акомодация, както и на признатата днес възможност за симултанно прилагане на различни стратегии.

Като пример за прилагане на теорията за акомодацията към религиозния дискурс може да се посочи интересното изследване на Malina (1994), в което езиковите особености в Евангелието на Йоан се разглеждат посредством термини, характерни за акомодационната теория. Днешните разбирания за религията като колективна идентичност (Rumble 2011), от своя страна, позволяват извършването на анализи на връзките между прилаганите в процеса на комуникация акомодационни стратегии с оглед на теорията за акомодацията при избиране на религиозната принадлежност като един от диференциалните признаци, по които може да се интерпретира комуникативното поведение на хората.

Изследването на акомодацията в медийната комуникация пък се свързва основно с представянето на акомодацията в медиите от А. Бел (Bell 1991) и теорията на Бел за акомодацията чрез вариантите на стила според неговата теория за плана на публиката (вж. Bell 1984), в чиято основа стои сегментацията на аудиторията на комуникативните послания. Самият Бел разработва теорията си с акцент върху стратегията за речева конвергенция и по-късно я подлага на сериозна преработка, което дава отражение и върху начина, по който планът на публиката, стилът и теорията за акомодацията могат да се разглеждат синтезирано днес (вж. Bell 2006a; 2006b). В допълнение на това, съвременният вид на теорията за акомодацията до голяма степен е различен от онзи, който е представлявал по времето на цитираните изследвания на Бел в тази област.

Поради спецификата на емпиричния материал в предаването „Вяра и общество“ и детерминантите на комуникативното поведение, регистрирани в него, в настоящото изследване следва да се разгледат и някои въпроси, свързани с кода и някои от особеностите на рецепцията за получателите на комуникативните послания.

1. 2. Теолингвистика, религиозен дискурс и религиозна журналистика

Теолингвистиката е наука, възникнала на границата между езика и религията, изследваща проявленията на религията, които се закрепват и отразяват от езика; раздел от езикознанието, който се занимава с изследване на религиозния език в тясното и в широкото значение на този термин (Гадомский 2007: 290). Постовалова определя теолингвистиката като „формираща се в наши дни на границата на теологията, религиозната антропология и лингвистиката нова синтетична теолого-лингвистична дисциплина, насочена към изучаване на взаимовръзките и взаимодействията между езика и религията“ (Постовалова 2012). „Появата на теолингвистиката настъпва тогава, когато обекти на лингвистични проучвания в съвременната лингвистика станаха такива универсални / религиозни думи/ понятия / концепти/ категории и т.н. (в различни изследвания те се наричат различно) като „Бог“, „Дух“, „Душа“, „Съвест“, „Живот“, „Смърт“, пише Степаненко (Степаненко 2011) и при труден избор на термин, с който да се обозначи новата наука, поради значението на *theo* като Бог-личност, какъвто има далеч не във всички религии (Степаненко 2012: 222).

А. Гадомски проследява основите на теолингвистиката в изследвания от 1963 г. до днес в работата на учени основно от Русия, Украйна, Беларусия, Полша, Германия и Англия (повече за новото направление и за неговата история, вж. Гадомский 2005). Теолингвистиката е светска, наднационална и надконфесионална лингвистична наука, която може да бъде обща и частна, теоретична и приложна, синхронна и диахронна, историко-типологична, сравнителна и съпоставителна (Гадомский 2004: 66-67). Нейната цел е „установяване на посреднически връзки и промеждутъчни звена, от една страна, между религията, църквата, обществото и държавата, а от друга, между лингвистиката и теологията“ (Шамарова 2012), а задачите пред нея са очертани в четири насоки: избор на материал от съответните източници и текст (в широк смисъл), диференциация, систематизация и интеграция на получения материал (Гадомский 2004: 67).

Предмет на изследване на теолингвистиката представляват формите на религия, които се закрепват и отразяват в езика, както и езикът като форма на религия, като начин на отразяване, съхраняване и предаване на религиозно съдържание ([Гадомский 2004](#): 67). Изследването на езиковата система от гледна точка на теолингвистиката позволява да се определят „езиковите явления и езиковите единици, проявлението и функционирането на които в езиковата система се обуславя от религиозни фактори“ ([Гадомский 2007](#): 291).

Основните направления на изследване в областта на теолингвистиката, описани от А. Гадомски, включват: общи положения на теолингвистиката, религиозен език и подходи към изучаването на религиозния език – жанров, стилистичен, кодов (от звуковото до текстовото равнище), комуникативен, дискурсивен и аксиологичен (вж. по-подробно [Гадомский 2010](#): 364). При изследването на връзките език – православие се въвежда и терминът „православна лингвистика“ ([Чевела 2006](#)).

Религиозният дискурс, предмет на изследване и в лингвокултурологията (вж. [Маслова 2001](#): 36), традиционно се разглежда като част от институционалния, наред с педагогическия, научния, политическия и медицинския дискурс (вж. напр. [Карасик 2002](#)). Вл. Карасик отделя внимание на няколко основни компонента на религиозния дискурс (цит. по [Карасик 2002](#): 221-229):

1. Участници – чрез характерното за институционалния дискурс разглеждане на участниците като агенти и клиенти: към първите се отнасят тези, които играят активна роля в институционалното общуване, а към вторите – тези, които се обръщат към агентите в качеството им на представителите на обществото като цяло по отношение на представителите на института.
2. Хронотоп – прототипното място за религиозното общуване е храмът, а времето на религиозния дискурс се определя от жанровата специфика на това общуване.
3. Цели – приобщаване на вярата в рамките на определена конфесия.
4. Ценности, вкл. ключов концепт – ценностите на религиозното общуване се свеждат до ценностите на вярата, напр. признаване на Бога, разбиранията за грях и добродетели, усещането на чудото, спасението на душата, спазването на ритуали. Ако в другите типове институционално общуване ценностите са скрити или се подразбират, същността на дискурса в религиозното общуване се състои именно в тяхното открито утвърждаване. От концептите, под които се разбират „сложни мисловни образувания, в които се обособяват образен, понятиен и ценностен компонент“ (вж. [Карасик 2002](#): 225), ключов за религиозния дискурс е концептът вяра.
5. Стратегии – определят се от целите и жанровете на религиозния дискурс. Главната цел на религиозния дискурс е приобщаване на човека към Бога, а най-важните цели, които уточняват главната цел, са: 1) получаване на поддръжка от Бога; 2) очистиране на душата; 3) призоваване на ближните към вяра и покаяние; 4) подкрепа на вярващите във вярата и добродетелта; 5) разясняване на вероучението; 6) осъзнаване на принадлежността към една или друга конфесия чрез ритуала. Съответно стратегиите на религиозния дискурс са: молитвена, изповедална, призоваваща, подкрепяща, разясняваща и обредна.
6. Материал (тематика) – материалът е съвкупността от устни и писмени текстове, които съставляват този тип общуване при абсолютната решаваща роля на Светото писание като прецедентен текст.
7. Разновидности и жанрове – напр. молитва, проповед, изповед.
8. Прецедентни (културогенни) текстове – към тях се отнасят произведения на речта, които стават неизменна част от културата на даден народ или цивилизация (пословици, поговорки, известни на всички сюжети от художествени произведения и т.н.), като религиозните текстове представляват най-важната част от прецедентните текстове.

9. Дискурсивни формули – тук се отнасят приетите в религиозното общуване клишета и функционално обусловени обрати, които еднозначно определят типа на дадения дискурс.

Тъй като прецедентните текстове са от изключителна важност в религиозния дискурс, а както става ясно от анализа, и в религиозните телевизионни предавания, тук следва да се посочи определението на тези текстове, дадено от Юрий Караулов: прецедентни са текстовете, които са значими за една или друга личност в познавателно или емоционално отношение, имат надличностен характер, т.е. те са добре известни и на широкото обкръжение на личността, и обръщането към тях се възобновява нееднократно в дискурса на тази личност ([Караулов 1987](#): 216).

Всяка ценностна система в религиозния дискурс може да бъде представена чрез своеобразни опозиции, тъй като всички понятия, които се отнасят към ценностния ред, имат своята противоположност, пише един от съвременните експерти в областта на религиозния дискурс ([Бобырева 2008](#): 164). Системата от ценности в религиозния дискурс е непълна без разглеждане на въпросите, свързани с прецедентността в него, защото тя в известен смисъл е показател за ценностната значимост на текстовия фрагмент. Може да се говори за външна и вътрешна прецедентност на религиозния дискурс. Под вътрешна прецедентност се разбира възпроизводимостта на добре известни първични образци от религиозния дискурс – фрагменти от Светото писание – в процеса на построяване на вторични жанрови образци на дискурса, на първо място в хода на проповедите. А външната прецедентност е свързана с традиционно обособени класове прецедентни феномени: прецедентни имена, прецедентни изказвания, прецедентни ситуации, всяка от които се характеризира с редица особености, свързани с изграждането и функционирането на религиозния дискурс (вж. [Бобырева 2008](#): 165-166).

Основните функции, които Слышкин определя като присъщи на прецедентните текстове в дискурса ([Слышкин 2000](#): 85-104), са четири:

1. Номинативна функция – апелацията на прецедентния текст се осъществява поради необходимост от икономия на речевите средства, за изразяване на отношението на говорещия към действителността и за евфемизация на разговор, напр. чрез пряко цитиране, сравнение или перифраза в широк смисъл, разбирано като всяко непряко изразяване на смисъла.
2. Персуазивна (убеждаваща) – чрез използването на прецедентния текст говорещият цели да убеди адресата на съобщението в своята гледна точка при позоваване на културния авторитет, който тези текстове имат за носителите на езика, напр. в спор и дискусия.
3. Лудическа (игрова) – чрез апелацията към концептите на прецедентния текст се създава езикова игра, напр. в началото на общуването, в ситуация на установяване на контакт, при задаване на тоналността на последващия комуникативен акт; тъй като при апелация към концепта на прецедентния текст лудическата е неотделима от номинативната, във всеки конкретен случай може да се говори за преобладаване на една от двете функции.
4. Паролна – чрез използване на текстовата реминисценция говорещият има за цел да докаже или емфатично да покаже принадлежността си към една и съща група с адресата, тъй като признаването на свой уникален корпус от прецедентни текстове е признак за наличието на чувство за групова идентичност в членовете на дадена група.

Важно е да се отбележи, че религиозният дискурс може да бъде експлицитен, когато всички елементи на значението са изявени в определена степен, или имплицитен, когато някои елементи на смисъла са скрити (вж. [Чернобров 2007](#)). От една страна, изследването на религиозния дискурс изисква допълнителни знания, на първо място, от областта на теологията ([Степаненко 2011](#)), от друга, те са необходими и за изпълнението на комуникативните функции на дискурса: разкриването на цялата пълнота на религиозния текст може да се извършва само при наличие на религиозни фонове знания, известни на всички членове на дадено религиозно общество – в противен случай загубата на смисъл поради отсъствието на фонове знания може да е значителна (вж. [Чернобров 2007](#)).

На някои особености на религиозния дискурс и неговата рецепция са спира Н. Миронова (2011). Според нея от гледна точка на теорията за дискурса остава неясно как се оценяват тези актове на комуникация в околоцърковна среда, които се осъществяват чрез средствата за масова информация и могат да отчитат само в най-общи особености, напр. специфичните локално-времеви условия на възприемането, духовното равнище и „интелектуалната езикова култура“ на слушателя. Напр. изявата на църковен деятел по светско радио може да бъде слушана както от монах в килията, така и от далечен на православните ценности човек. В този случай, пише Миронова, невъзможността да се отчете прагматичният контекст на речевия акт почти напълно лишава инициатора на комуникацията от възможността да избира от широк кръг речеви средства, а изследователя – от надеждни критерии за оценка на структурата и ефективността на дискурса (Миронова 2011).

Да пишеш за религия означава да говориш за хората и за организациите, твърдят авторите на едно съвременно практическо ръководство за журналисти, работещи в тази област (Григорян 2009: 14-15). Религиозната журналистика обаче не решава богословски въпроси, подчертават те – с това се занимават професионалните теолози. Журналистите пишат за взаимоотношенията между хората и групите от хора, между различните организации, и често става така, че едната страна в тези отношения е държавата (Григорян 2009: 20).

Някои автори разглеждат религиозната журналистика не само като една от най-сложните области на журналистическия труд, но и като една от онези, които са най-перспективни, социално и политически отговорни (Шевченко 2006). Според М. Шевченко днес се разграничават следните типове религиозна журналистика:

1. Конфесионална – отразява богословската, социалната, политическата гледна точка на конфесиите за съществуващия в света ред на нещата като цяло или аналогичната гледна точка на група вярващи, които причисляват себе си към определена конфесия.
2. Богословска – изучава и описва богословските аспекти на живота и дейността на конфесиите; като правило това е подраздел на професионалната журналистика, защото, както пише Шевченко, анализът на богословието е труден, ако не се диференцират основни положения в богословската доктрина, а когато това все пак е налице, анализът има не богословски, а по-скоро религиоведски, описателен характер.
3. Религиозно-историческа – изследва актуалните въпроси в религиозната история, като журналистът предава историческия контекст на религиозните традиции и показва неговото влияние върху съвременното състояние на религиозния или конфесионалния живот.
4. Религиоведска – близка до научното изследване, основава се на научен метод на описване и изучаване на религията, на религиозната традиция, на религиозната организация, на конфесията и религиозните обреди като феномен на човешкото битие, без да им придава сакрален смисъл. Това е своеобразен поглед „отвън“, а не „от вътрешността“ на конфесията.
5. Религиозно-политическа – като метод на аналитичната журналистика възниква в рамките на политическата журналистика и представлява най-младото от посочените направления. Принципите на този нов подход са следните: религиозните организации и общини се разглеждат не само като религиозни, но и като обществени съобщества; доктрините на религиозните организации и групи се приемат като потенциални политически проекти; интересите на религиозните организации и групи се отчитат като политически интереси, изразени в политически програми, а съвкупността от всички процеси, свързани с дейността на религиозните организации и групи, се представя в контекста на общата политическа ситуация и в рамките на текущите политически процеси.
6. Религиозно-правна – направление, представено от религиозната журналистика в Русия и по света предимно от квалифицирани юристи, специализирани в защита на правата на религиозните организации.

Религиозната журналистика може да си различава и по типовете дискурс. Според един от

съвременните изследователи в това направление (вж. [Жолудь 2002](#)), журналистите пишат и говорят за религия по различни начини, които могат да се обособят като три принципно различни равнища на анализ:

- Журналистика за масовата аудитория с всевъзможни скандали, изобличения или, обратното, с чудеса и открития.
- Аналитична журналистика, при която в идеалния случай се дава обективен, извънконфесионален поглед върху събитията или конфесионалната принадлежност не се демонстрира пряко – от гледна точка на такава журналистика Църквата се разглежда като социалнополитическо образувание.
- Религиозна журналистика „отвътре“, т.е. конфесионална – при нея осветяването на събитията е с оглед на постулата за това, че Църквата е преди всичко мистичен феномен.

Според цитирания автор, тъй като трите типа дискурс не съвпадат, повечето църковно-журналистически конфликти възникват именно поради това, че от едно или друго дискурсивно равнище на религиозната журналистика започва да се изисква това, което то по принцип не може да даде.

Тезата за иманентната несъчетаемост на Църквата и медиите е обект на сериозен анализ в редица дискусии на страниците на руския печат и в различни интернет портали, посветени на православното богословие и неговото място в журналистиката днес.

Съчетанието на религиозните съобщества и медиите само по себе си представлява проблем, смята А. Морозов ([Морозов 2009](#)). Същността на този проблем може да се формулира така: религията е твърде натоварена и притежава твърде обширни контексти, поради което лошо се поддава на адаптиращите механизми на медиите, защото всяка медия всъщност работи с много кратък контекст на текущите събития.

Трудно, понякога и невъзможно е да се предаде реалният живот на Църквата в публичната сфера, пише С. Чапнин ([2002](#)) – необходими са нови подходи и решения, които могат да бъдат предложени само от професионални журналисти, реално запознати с църковния живот.

Специалистите, които се занимават с религиозната тема, не са много, твърди и А. Щипков, а от своя страна, религиозната журналистика е малко разбираема за широката аудитория и е насочена към определен кръг от нея ([Щипков 2002](#)). Прието е религиозната журналистика да се отнася към онази, която се занимава със социалните и културните въпроси – поради близостта си с политическата и икономическата тя би следвало да се отнася към експертната журналистика.

За А. Легойда, на чиито думи за мястото на Църквата в медиите подчертано внимание отделя и Българската православна църква (вж. напр. [Легойда 2012](#)), религиозните медии или публикации в светските издания не са (и по дефиниция не трябва да бъдат) учебно пособие по догматика, нравствено богословие или църковно право (вж. [Легойда 2003](#)). Поради това адекватният разказ за православието като културен феномен в медиите е напълно възможен, а доколкото проблемът, наречен „неадекватност на дискурса“, е бил познат навсякъде и на всеки мисионер, той не би могъл да се приеме за неразрешим. Както пише Легойда в по-късна публикация по темата, задачата при подаване на материала в съвременните медии е една: да се даде свидетелство за вярата и живота на Църквата, като начините за това могат да бъдат много ([Легойда 2006](#): 230). Един от основните е този, който условно може да бъде наречен апофатичен – именно подобен апофатизъм може да стане средство за постигане на разбираем диалог за вярата в епохата на комуникацията: „Трудно е на страниците на вестниците или списанията да се говори за това какво е Църквата. Но не трябва да не говорим за това, което тя е. И не трябва да мълчим за това, което тя със сигурност не е“ ([Легойда 2006](#): 230). От друга страна, задачата на свещеника или епископа, отговарящ на въпрос на медията, не се състои в това непременно да впише в съществуващия медиен формат контекста на цялата история на богословските спорове по дадения въпрос, или пък да направи така, че прочитайки отговора, човек да разбере всичко и да започне да ходи в

храма. „Нужно е да се отговори така, че позицията на отговарящия да предизвика уважение и внимание, дори ако разчупва зададения формат“, пише Легойда ([Легойда 2006](#): 232).

1.3. Религия, медии и комуникация в България

В българския телевизионен ефир присъстват редица предавания, посветени на религията, вярата и православието, някои от които са предаванията „Вяра и общество“ (БНТ 1), „Неделна литургия“ (БНТ2), „Иконостас“ (Нова телевизия), „Християнството“ (ТВ Европа), „За вярата българска“ (СКАТ), „Църквата на мълчанието“ (СКАТ), Православно предаване „Мироглед“ (ТВ Око). В ефир е и денонощната програма на Пловдивската православна телевизия (чрез кабелни мрежи и сателит в областите Пловдив, Пазарджик, Смолян, Хасково и Кърджали), която вероятно скоро ще обхване цялата Пловдивска епархия. От всички тях „Вяра и общество“ представлява особено интересен обект на изследване, защото е продукцията на обществената телевизия, има дългогодишна традиция и поднася информация, която би следвало да обхваща различни сегменти от широката аудитория, от една страна, а от друга, да удовлетворява търсенията на онази част от нея, която определя себе си като православна.

Необходимо условие за разбирането на ценностния фундамент, детерминиращ употребата на един или друг код в религиозните телевизионни предавания като представените в българското медийно пространство, е православният етос. Както пише напр. Д. Попмаринов, „Това, което ние, православните, разглеждаме като грях, като робство на греха, секуларният, либералният етос възприема като свобода“ ([Попмаринов 2010](#)). С оглед на застъпените в предаването „Вяра и общество“ теми, засягащи общественения живот, следва да се споменат думите на Д. Попмаринов: „За да изпълни своята роля, Църквата не трябва да се намесва в политическия живот, а на основата на своето учение да предлага решения, да тушира напрежението и да посочва Евангелието като пример за подражание“ ([Попмаринов 2010](#)).

В социолингвистичен аспект религията на говорещите има особен характер: „Сама по себе си религията не е езиков фактор, но по косвен път оказва важно въздействие“ ([Виденев 1998](#): 136), като най-често маркерите за религиозна и етническа принадлежност се разглеждат в тяхната взаимовръзка.

По отношение на адресата на съобщенията на религиозните телевизионни предавания би следвало да се приеме, че религията е значим фактор. Изложените от Хр. Катранджиев ([Катранджиев 2005](#)) критерии за сегментиране на телевизионната аудитория включват:

1. Географски/геодемографски критерий: район, климат, зона на доминиращо влияние на телевизионните станции (географски) и размер на населеното място и гъстота на населението (геодемографски).
2. Демографски критерий с показатели: пол, възраст, численост на семейството, жизнен цикъл на семейството, професия, доходи, образование, социална принадлежност, религия.
3. Психографски критерий с показатели: начин на живот, ценностна ориентация и индивидуални психологически характеристики на зрителите.
4. Поведенски критерий с показатели: интензивност на гледане на телевизия (количество време за гледане на телевизия), очаквани ползи от телевизионната медия, степен на лоялност към телевизионни канали/предавания и зрителски нагласи към телевизионната реклама, към конкретни телевизионни канали или към конкретни предавания.

Както пише Хр. Катранджиев, „зрителите, които са на една и съща възраст, от един и същ пол, с идентично семейно положение, професионален статус, националност, религия и т.н., се различават по своите предпочитания и мотиви“, поради което „изследването на сегментацията следва да се задълбочи по посока на психографските характеристики, които дават представа за индивидуалността и начина на живот на зрителите“ ([Катранджиев 2005](#): 155).

Отправна точка при анализ на предавания като „Вяра и общество“ могат да бъдат и съществуващи данни в различни насоки, напр. за деклариране на вероизповеданието, за нагласите на аудиторията към телевизионните канали, за нагласите към определени предавания и групи предавания и за особеностите на присъствието на Църквата в медиите днес.

Вероизповедание

През последните сто години дялът на лицата, принадлежащи към източноправославното християнство, варира в тесни граници – между 80.7% през 1900 г. и 85.7% през 1992 г., което заляга в основата на чл. 13, ал. 3 от Конституцията на Република България от 1991 г., според който православно изповедание е традиционно в страната ([НСИ 2001](#)). В съвместните препоръки на Евростат и Статистическия отдел на ООН за преброяванията около 2000 г. се посочва, че при събиране на данни за вероизповеданието може да бъде използвана комбинация от два въпроса: първият се отнася за *официална принадлежност на лицето към църква или религиозна общност*, а вторият е за *религиозно вярване и участие в живота на църквата или религиозната общност* – в случай, че се използва само един въпрос, се препоръчва това да бъде първият (вж. [НСИ 2001](#)). Така при дефиниция на вероизповеданието като „исторически обусловена принадлежност на лицето или на неговите родители или предците му към дадена група с определени религиозни възгледи“ ([НСИ 2001](#)), през 2001 г. се обобщава, че източноправославното християнство е доминиращо в България и обхваща 6 552 751 души, или 82.6% от населението на страната.

При последното преброяване на населението, проведено в България през 2011 г. ([НСИ 2011](#)), е спазен принципът, при който лицата сами определят своето вероизповедание, т.е. своята принадлежност към дадена група, обособена исторически и характеризираща се с извършването на определени религиозни обреди (източноправославни, католически, протестантски, мюсюлмански и други) (вж. [НСИ 2011](#)). Според данните от това преброяване въпросът за вероизповеданието е онзи, на който дялът на неотговорилите е най-висок: 21.8% с най-висок дял на младите възрастови групи и на неотговорилите в областите София (столица), Пловдив и Варна. Лицата, самоопределили се към източноправославното християнско вероизповедание, са 4 374 135 души, или 76.0 % от лицата, отговорили на въпроса. Католическо вероизповедание са посочили 48 945 души, протестантско – 64 476 души, съответно 0.8 и 1.1% от отговорилите. Мюсюлманско вероизповедание имат 577 139 души, или 10%. Други вероизповедания изповядват 11 444 души или 0.2% от отговорилите. Няма вероизповедание 272 264 лица (4.7%) и 409 898 (7.1%) не се самоопределят (вж. [НСИ 2011](#): 5; 28-29).

Нагласи към Българската православна църква

Тъй като анализът обхваща предавания от началото на 2013 г., интерес представляват и данни, които засягат общественото одобрение на БПЦ през периода. В национално представително изследване, проведено от НЦИМ година по-рано, се отчита, че „за последните три месеца одобрението за Българската православна църква намалява със 17% (от 53% на 36%). Същевременно критичните настроения към тази институция нарастват с 13%“ ([НЦИОМ 2012](#): 3). Данните в това изследване сочат намаляване на процента анкетирани лица, които казват, че одобряват Българската православна църква, повишаване на процентите при онези, които не я одобряват, и увеличаващ се брой на отговорилите, че нямат мнение ([НЦИОМ 2012](#): 7). През 2013 г. обаче НЦИОМ отчита по-високи резултати: 56,2% одобряват дейността на БПЦ, 15,3% не я одобряват, а 28,5% нямат мнение ([НЦИОМ 2013](#): 15).

Излъчвани телевизионни предавания на религиозна тематика

Интересни данни по отношение на статистиката за излъчването на религиозни телевизионни

предавания през периода 2000 – 2012 г. са представени от Националния статистически институт през 2013 г. Според тази статистика религиозните предавания съставляват 3 834 часа от всички телевизионните предавания за 2012 г., а общият брой часове на всички телевизионни предавания възлиза на 732 731 (вж. [НСИ 2013](#)). Представени в брой часове през годините на изследвания период, религиозните телевизионни предавания имат следния динамичен ред: 1704 часа през 2000 г., 1324 ч. през 2003г., 1631 ч. през 2006 г., 5582 ч. през 2007 г., 2657 ч. през 2008 г., 1165 ч. през 2009 г., 1565 ч. през 2010 г., 1442 ч. през 2011 г. и 3834 ч. през 2012 г. С други думи, през 2012 г. броят часове, отделени на религиозни предавания, е най-висок за периода от 2008 г. насам ([НСИ 2013](#)). По данни, обобщени през 2014 г., религиозните телевизионни предавания през 2013 г. вече обхващат общо 12 151 часа, с което повече от три пъти е надхвърлено телевизионното време, посветено на религията през 2012 г. ([НСИ 2013](#)).

Медиаметрични данни за аудиторията на БНТ

През октомври 2013 г. агенция „Сова Харис“ провежда национално проучване, представително за пълнолетното население на България, на тема: „Телевизията в България вчера и днес. Медийно поведение и жанрови предпочитания на националната аудитория“ (вж. [Медиите на 21 век 2013 б](#)). Според това изследване по отношение на БНТ може да се обобщи, че за аудиторията това е най-старата българска телевизионна програма и в очите на българския зрител е еталон за сериозна и качествена журналистика, а основни нейни преимущества са традицията и дълголетието. Отчита се, че БНТ е най-старата българска телевизия (72%), харесвани са предаванията на БНТ „Референдум“, „Панорама“, „По света и у нас“, „Денят започва“, „Неделя по 3“, „Неделя сутрин“ и други (35%), като за преимущества в програмата на БНТ, привличащи зрители, се посочват сериозната и качествената журналистика (35%), филмите и сериалите за всеки вкус (28%), разнообразните и интересните предавания (27%), интересните документални поредици (13%) и предаванията за различни групи в обществото (13%), както и липсата на турски сериали (16%) и реалити предавания (9%) и др. (цит. по [Медиите на 21 век 2013 б](#)). Както е видно от тези данни, религиозните предавания в програмата на БНТ не са сред изброените примери.

Медиаметрични данни за аудиторията на религиозните предавания

В резултатите от представително за страната изследване, проведено от агенция „Медиана“ през юли 2012 г. (вж. [Медиите на 21 век 2013 а](#)), са изнесени важни данни за аудиторията на религиозните телевизионни предавания. На въпрос: „Кои канали основно най-често продължително гледате?“, 57,2 % от зрителите са посочили Канал 1 на БНТ. При спонтанни отговори на въпрос: „Има ли телевизионни предавания, които са Ви интересни, които следите, когато можете?“ (при възможност анкетираните да посочат както име на предаване, така и тематика до 7 отговора), тематично групирани отговори в секция „Религиозни предавания“ (включително „Богословие“, „Вяра и общество“) са посочени от 0.3 % от аудиторията. Въпросът: „Харесват или не харесват следните видове предавания?“ (при изброяване), по отношение на „Религиозни предавания“ е получил отговор: „Харесват ми“ от 6% от анкетираните мъже и 12% от анкетираните жени. На въпрос: „А има ли предавания, които Ви дразнят, неприятни са Ви – превключват на друг канал, когато почнат? Кои?“ (при възможност анкетираните да посочат както име на предаване, така и тематика до 7 отговора), религиозните предавания са посочени от 1,9% от анкетираните. А на въпроса: „Харесват или не харесват следните видове предавания?“, 9% са отговорили, че харесват религиозни предавания, 27 % – че донякъде им харесват, а 64% – че не ги харесват.

Присъствие на религиозната тематика в медиите

В доклад на Българския Хелзинкски комитет, чиято цел е изследване на връзките между медиите и религията в България въз основа на материали от печата в периода септември 1996 г. – септември 1997 г., са представени резултати и заключения, които дават насоки към

изследване на тези релации и днес (вж. [Методиева 1997](#)). Някои от тези насоки са следните:

- нарушаване на „идиличното съжителство между медиите и личността, избрала своя църква и вяра“, причинено от функционирането на новите религиозни формирания в социум, който е трудно да бъде интерпретиран в еднозначни категории;
- нееднозначност и качествени различия в българската духовна идентификация в края на 90-те години;
- увеличаване броя на вярващите, което не означава промяна на основната духовна доминанта;
- независимо от това, че нарасналата част от българите се самоопределят вече открито като християни, секуларизираната духовно-идейна парадигма си остава;
- налице е усложнен тип взаимоотношения между членовете на новите църкви със собствената им среда;
- младите поколения асоциират православието с архаизъм и абстрактност на ритуалите и нямат доверие на Българската православна църква поради нейното място в държавата през периода преди 1989 г.

В съвременен изследване на релациите Църква – медии в България Г. Лозанов застъпва становище, близко до цитираните по-горе думи на А. Морозов. Взаимоотношенията между Църквата и медиите няма как да бъдат лесни, пише Г. Лозанов, защото „те са институции от различни пространства и не е ясно, дали и доколко може да имаме някакъв предварително валиден модел за това как Църквата и медиите трябва да си взаимодействат“ ([Лозанов 2007](#)). „Тези отношения, преноса така да се каже на проблема на Църквата в медията, която е посредник, е предварително травмиран, предварително утежнен. Защото храмът е вертикално пространство, пространство с финална истина, докато медийното пространство е изцяло хоризонтално – няма нищо по-старо от вчерашния вестник. На място на едно, което си казал днес, идва друго, което може да е обратното. От гледна точка на вертикалното пространство на храма медията е непрестанна лъжа. Трябва да е ясно това. И когато Църквата има претенции към медията, иска да играе на този терен, трябва е ясно на какъв терен влиза. И обратно, от гледна точка на медията Църквата е пределно неплуралистично, авторитарно пространство. Тези две пространства са така да се каже епически, ценностно скарани. И няма никаква нужда да не бъдат. Те са поставени в тези отношения и това са две размествени в пространството характеристики на публичност“ ([Лозанов 2007](#)).

Днес, когато комуникацията, свързана с религията, е широко застъпена във всички типове медии при ориентация на същинската религиозна комуникация повече към междуличностната, отколкото към опосредстваната комуникация (вж. [Radwan 2008](#): 4181), казаното от Г. Лозанов е особено значимо в контекста на съвременни изследвания в областта на комуникацията като манипулация (вж. [Цветкова 2008](#)) и с оглед присъствието на религиозната тема в медиасферата (вж. [Стоянова 2011](#)).

II. Емпирично изследване

2.1. Профил на предаването „Вяра и общество“

„Вяра и общество“ е предаване с автор и водещ Г. Благоев, което стартира по БНТ на 4 декември 2005 г. и днес е в едночасов формат веднъж седмично: на живо - всяка събота от 17.00 часа по БНТ 1, и чрез повторение – всяка неделя сутрин по БНТ Свят.

Целите, представени на интернет страницата на БНТ, са следните: „Амбицията на предаването е да представи *най-голямото традиционно вероизповедание в България* – православието, като част от съвременната ни култура с всичко онова, което то предлага или

ни се иска да предложи. Както и досега, ще останем верни на своя публицистичен стил, без да спестяваме всичко онова, което предизвиква недоумения и обърквания в обществото по отношение на Българската православна църква. Предвиждаме и директни включвания от различни знакови места в София и страната – средища на истинската духовност. Ще бъдем и там, където съществуват актуални проблеми, по които можем да помогнем. Освен че се развива като магазинно предаване за православна публицистика и култура, „Вяра и общество“ излиза от необятната сфера на православната духовност, за да потърси проявленията на вярата и сред представителите на другите традиционни религиозни общности у нас – мюсюлмани, католици, протестанти, армено-грегориани и евреи. Естествено, една от целите ни е да *популяризираме и примерите на диалог и съжителство между различните изповедания в България*. Използваме и всяка възможност да ви предложим материали за различни светини по света, свързани с монотеистичния култ, както и за живота на другите християнски църкви“ ([Вяра и общество 2013](#)).

И така, в анонса на предаването са изведени два акцента: представяне на православието и внимание към примерите на диалог между различните изповедания в България. Освен тях следва да се подчертаят други два: „православието, като част от съвременната ни култура с всичко онова, което то предлага или ни се иска да предложи“ и „магазинно предаване за православна публицистика и култура“. Първият от тези акценти има отношение към някои от най-дискутираните днес аспекти на религиозната журналистика, а вторият – към целевата аудитория и тематиката на предаването.

На интернет страницата на БНТ всяко от предаванията на продукцията „Вяра и общество“ преди излъчване в ефир има свой анонс, а след всяко предаване – резюме на съдържанието по теми, информация за участниците и техните основните тези по обсъжданите теми, както и други материали в съответния брой. Така зрителят има възможност да се ориентира в предходни издания и да избира материали според вкуса, нагласите, потребностите и предпочитанията си по отношение на темите и участниците в тях – това добавя много към функционирането на комуникативните послания на „Вяра и общество“ сред телевизионната аудитория. Така тези предавания, от една страна, притежават всички основни особености на телевизионната комуникация, а от друга, поради възможността за целенасочен и мотивиран избор в архива, и на съвременната интернет комуникация.

Участниците в предаването са множество представители на духовенството, на изпълнителната и на местната власт, философи, богослови, културолози, антрополози, историци, политически анализатори, експерти по етнорелигиозни проблеми, езиковеди, юристи, лекари, учители, художници, актьори, писатели, журналисти, студенти, представители на обществени институции, дружества, инициативни комитети и фондации, общественици, държавни служители, миряни и енориаши, както и редица изтъкнати чуждестранни специалисти.

От последния сезон на предаването зрителите имат достъп до пряката телефонна линия в ефир, на която задават въпроси към участниците в дискусиите в студиото както от страната, така и от чужбина, и публикуват мнения както на интернет страницата на предаването в социалната мрежа „Фейсбук“ (Facebook), така и на продукцията „Вяра и общество“ на интернет страницата на БНТ. В редица случаи, с цел представяне на позиции по обсъждани теми, се използват и записи на проведени чрез видеовръзка разговори.

2.2. Акомодация, стратегии и кодове

Голяма част от проблемите, свързани с анализа и поднасяне на резултатите от него, могат да бъдат илюстрирани с няколко примера от особеностите в речта на един от петимата присъстващи в предаването от 28.09.2013 г. Посочените по-долу примери не могат да бъдат отнесени към особеностите на комуникативното поведение на участниците в предаването като цяло, нещо повече – те са изключение от общия стил на общуване в него, но като факт в емпиричния материал представят модел на всички основни аспекти на проблематиката, която предстои да намери своя адекватния инструментариум за описание и анализ именно по

отношение на релациите религия – език в българското медийното пространство.

Прецедентният текст: „Всяка душа да се подчинява на върховните власти, защото няма власт, която да не е от Бога; и каквито власти има, те са от Бога наредени“ (Рим. 13:1), е представен чрез свой инвариант: „Всяка власт е от Бога“, разтълкуван от един от гостите (събеседник 1, университетски преподавател) ясно и разбираемо за широката аудитория с оглед на същинските продуктивни и рецептивни аспекти на посланието на ап. Павел към ранните християни, т.е. приложени са стратегиите за конвергенция и за улесняване на разбирането както към участниците в студиото, така и към зрителите. Веднага след това в средата на изказване на друг от говорещите (събеседник 2, духовно лице) е регистрирано следното:

Събеседник 2: [...] в този смисъл не бива да се/ злоупотребява и аз подкрепям казаното тук от X/ X да се: изхожда от (Ф - а:) този прословут цитат/ защото и на славянски/ има един такъв прочит нест бо власт още не от бога и малко се тълкува/ ако не е от бога/ то не е и власт тоест не е и:/ и свети йоан златоуст така говори да/

Въпреки маркирането на кода като „славянски“, минимална е вероятността църковнославянското звучене да бъде разпознато от широката аудитория в бързо протичащия речев поток. Така тази част от изказването изразява дивергенция по отношение на зрителите и конвергенция към присъстващите в студиото, на фона на изразеното преди това съгласие – най-вече към събеседник 1, макар и от формална гледна точка да съдържа тълкуване, т.е. конвергенция към зрителя. Предвид акомодационната теория определящи тук са субективната принадлежност на говорещия към кръг от хора, познаващи кода (църковнославянския език) и първичния образец от религиозния дискурс (текстът от Светото писание), както и употребата на конфесионален език, какъвто е църковнославянският за православната църква (вж. [Михальченко 2006](#): 97) за целите на телевизионната комуникация.

Секунди по-късно едновременно прилагане на основните акомодационни стратегии от страна на събеседник 2 е на семантично равнище, при това тук то е по-ясно изразено:

Събеседник 2: [...] виждаме: френската революция: руската революция: те са по един и същ тертип описани още/ от йосиф флавий она: първата революция в седемдесета година / тя е така:/ всичко се повтаря/

Референтът на въведения знак е Първата юдейска война, довела до обсадата и разрушаването на Йерусалим през 70-та г.н.е. и описана от Йосиф Флавий в „История на юдейската война срещу римляните“ („Юдейската война“). Тъй като този знак повече не се актуализира в разговора, референтът остава разпознаваем за малцина. Ако за „Вяра и общество“ е характерно въвеждането на прецедентни текстове от Светото писание с функции на прилагане на стратегията за речева конвергенция към по-тясна аудитория посредством характерни за религиозния дискурс негови компоненти, в общия случай това е съпроводено и с прилагане на стратегията за конвергенция и на неапроксималната стратегия за улесняване на разбирането, реализирани чрез преразказ, уточняване, разясняване и въвеждане на допълнителна информация, чиято цел е подпомогане на широката аудитория в разбирането на структурната и съдържателната страна на тези текстове. Примерът със съчинението на Йосиф Флавий обаче е нещо различно – от една страна, това не е въвеждане на прецедентен текст, а своеобразен код, значително стесняващ кръга на реципиентите на съобщението. От друга, знакът само е маркиран и това не води до улесняване на рецепцията от страна на широката аудитория. Може да се приеме, че чрез употребата на този знак събеседник 2 изразява своя стремеж за показване на близост с останалите участници в студиото и за дистанциране от зрителя, възприет в най-общ план.

При разгръщането на дискусиата събеседник 2 изказва становища, които го противопоставят както на водещия, така и на гостите, за което свидетелстват много регистрирани в записа

особености на вербално и невербално равнище, и когато негативната рецепция на непосредствено присъстващите в студиото реципиенти на посланията на събеседник 2 провокира психологическа дивергенция, последната се експлицира на равнището на речта и дори бива означена съвсем пряко:

Събеседник 2: а вие откъде знаете че господин ХХ не е благочестив християнин защо го обвинявате без да го и познавате/ защото вие заемате/ различни позиции поли[тически/ в една политическа система която защитава// частни интереси]

Събеседник 1: [братя и сестри православни християни дълбоко се извинявам за позицията на] Х

Събеседник 2: тва е/ Събеседник 1: Х/ аз съм с вас / във случая/ не съм с него/ аз съм с вас //

Събеседник 2: ми // [вие сте със някого аз съм със него]

Събеседник 1: [което виждат очите ви/ това не] изповядвам/

Изострянето на тона на дискусиата до крайна степен между участниците довежда и до неочаквана реплика с нехарактерно за телевизионния ефир обръщение от страна на събеседник 2 към друг от гостите в студиото (събеседник 3, духовно лице) със снижаване на иначе високия регистър в началото на разговора и рядко срещано между гости в телевизионно студио общуване посредством второличната сингуларна форма: *човече/ аз и ти ще умреме / онова ще остане*. В това изказване е налице обединяване на отправителя (събеседник 2) и на прекия получател на съобщението (събеседник 3) в една група, противопоставени на *онова*, което в случая е както конкретно изображение с отношение към г-н ХХ, неприсъстващ в студиото, така и резултат от неговата дейност като ктитор. От една страна, *аз и ти* тук за събеседник 2 означава всички хора и не може да се разглежда като прилагане на акомодационната стратегия за конвергенция, както би могло да се разбира без познаване на разговора дотук; от друга, *онова* косвено маркира конвергенция към неприсъстващия в студиото, пряко означена в предишния пример.

Малко по-късно говорещият (събеседник 2) употребява отново второличната плурална форма: *ама човече // аз не говоря против протеста/ вие не ме разбирате*. С оглед на случващото се в студиото тук вие вече е насочено както към прекия получател на съобщението (събеседник 3), така и към останалите участници в дискусиата.

Паралелно с описаното за речевото поведение на същия говорещ са характерни множество прекъсвания и застъпвания на други изказващи се, т.е. прилагане на стратегията за междуличностен контрол, и продължително вземане на думата с кратки интервали при бързо въвеждане на различни теми, т.е. при реализиране на стратегията за управление на дискурса.

Посочените примери са показателни за степента, в която регулирането на социалната дистанция, което се изразява посредством стратегиите за конвергенция и дивергенция, може да бъде функция от съдържанието на посланията, от начина, по който останалите участници в комуникативната ситуация възприемат неговото поведение, от начина, по който всеки от отправителите на съобщенията в един полилог структурира и аргументира тезата си в хода на дискусиата, и не на последно място – от нагласите към една или друга тема, външна на предварително определената. Възможността в кратък времеви отрязък в речевото поведение на един говорещ да бъдат регистрирани различни стратегии за акомодация с един или с различни адресати, поставя и въпроса за начините, по които това може да бъде описано и обяснено при относително голям брой на участниците в дадена дискусия и при телевизионна аудитория на канали като Канал 1 на БНТ. В допълнение на това, примерите поставят и редица въпроси, свързани с равнищата на декодиране на съобщенията в речевия поток от страна на преките участници в комуникативната ситуация и на различните сегменти от зрителската аудитория.

2.3. Акомодация, стратегии и аудитория

Два откъса от дискусия по повод ситуацията в страната в предаването на 22.06.2013 г. могат да илюстрират част от динамиката на акомодационните стратегии, разликите в дискурса, зрителските нагласи и сегментацията на телевизионната аудитория по актуални обществено значими въпроси.

Водещ: [благодаря ви] за мъничко пак ви прекъсвам извинете ме/ наши зрители вече на телефона здравейте//

Зрител 1: [здравейте]

Водещ: [в ефир сте/] да/

Зрител 1: искам да:/ споделя// моето мнение/ относно участието на:/ свещеници// според мен свещениците/ могат да участват/ както от православната църква и черното и бялото духовенство/ както и от (Ф-а:) протестантските:/ църкви във България// (Ф-а:)// и като казвам да участват/ не е речено непременно те/ да тръгнат по площадите било цивилни било със раса// тук трябва да/ обърнем внимание на проповедта// във храмовете// длъжни са наште свещеници/ да/ изяснят по подходящ начин/ със примери и от светото писание/ защо се стигна дотук// а после вече/ когато съзрят няква опасност/ от ескалация на напрежението/ тогава те могат наистина/ като христови служители/ да въведат мир и да насочат своите пасоми/ по бранния божи път благодаря ви/

Водещ: благодаря ви следващ зрител/

Зрител 2: (Ф-а:)// искам да кажа// преди не много време стана ясно/ че сички владици във светия синод/ съ доносници на държавна сигурнос/ и нейни служители//не му/ а знаем че/ (Ф-а:)/ държавна сигурнос е оръдие в ръцете на/ на бекапе/ а сега бесеппе// не може да искаме/ от (Ф-а:) слугите/ да въстанат срещу господарите си// [(Ф-а:)/ никой от тях]

Водещ: благодаря [ви разбрах ви да/] благодаря ви господине/ разбирам че има още зрители/само да помоля за коментар// наште гости/

В тази част от записа е отразена конвергенция на водещия към зрител 1 във формата *наште*, която иначе системно се изговаря от него като *нашите*. Някаква форма на конвергенция към зрител 1 е логично да се появи, тъй като речевото поведение на зрителя го характеризира като православен християнин, маркирано на лексикално равнище най-вече от употребата на *Христови служители*, *пасоми* и *по бранния Божи път*. Връзката със зрител 2 е прекъсната, докато същият започва ново изказване, което показва дивергентно действие от страна на водещия, а причина за това може да се потърси не в източнобългарското произношение, което към края на изказването на зрителя почти не личи в записа, а в стилистиката на това изказване, стремеж за избягването на която е налице в изданията на „Вяра и общество“ както от страна на водещия, така и на участниците.

Водещ: включваме зрител от чужбина здравейте//

Зрител 3: ало/

Водещ: здравейте в ефир сте//

Зрител 3: (Ф-а:)/ добър ден/

Водещ: добър ден/

Зрител 3: сеа/ моя въпрос е много прос// трийсе хиляди протестиращи/ четирсе хиляди/ са нула цяло и пет процента от суверена/ на република България/ тоес/ шес милиона гласоподаватели е суверена// така може ли нула цяло и пет процента един процент// да представляват българския народ?// значи/ извинявай казвам решението// решението е много просто// във всяко кметство/ спрямо кметството един до десет компютъра/ за да има машинно гласуване със много прос въпрос// искате ли/ оставка на правителството// чукаш копче да/ и не/

Водещ: ясно благодаря ви/ благодаря ви/ (Ф-а) важно е и тези: (Ф-а)/ позиции да:/ звучат във (Ф-а) национален ефир благодаря ви за тва ваше включване макар че не/ не е много по нашта/ тема още един зрител съвсем накратко// слушаме ви/// здравейте в ефир сте моля ви да не се бавите/

Зрител 4: така:/ здравейте обажда се ХХ от град Y// да/ здравейте обажда се X/ обажда се ХХ от град Y/ Водещ: чухме ви да// кажете//

Зрител 4: ами според мене:/ свещениците/ тря: да бъдат във челните редици/ на борбата/ на българския народ/ за освобождаване/ от прокомунистическото правителство:/ което във (Ф-а:)/ комбинация със депесе и предателската атака/ водят/ страната към/ пълна/ гибел// (Ф-а:) / защо църквата обаче не излиза защото/ сички:/ владици както знаем са със (Ф-а:)/ в държавна сигурнос досиета// и:/ дълги години комунистите подготвяха църквата да бъде васал/ на комунистическото ни правителство// така че:/ владиците/ не желаят свещениците/ да излезат и да поведът// народа към/ освобождение от/ прокомунистическото ни прави[телство това е мойто мнение]

Водещ: [вие имате ли] забрана от вашия митрополит отче/ във Y?

Зрител 4: (Ф-а:)/ лично аз (Ф-а:) със ХХ сме във (Ф-а:)/ много големи/ (Ф-а:)// конфликти// и:/ (Ф-а:)/ ще премина:/ по всяка вероятност/(Ф-а:)/ съм подготвил документи да премина към/ (Ф-а:)/ другата църква на:/ ХХ защото със/ (Ф-а:)/ просто със тези комунисти:/ (Ф-а:)/ скрити под владишките раса// не мож да се води никъв нормален диалог/ и богослужение// [тва е мойто мнение]

Водещ: [благодаря ви да/] тежки тежки думи особено в навечерието на един прекрасен празник но тва е действителността/

След появата на формата *здравей* като обръщение в ефир от страна на зрител 3, логично е да се очаква прилагане на стратегия за дивергенция от страна на водещия и такава наистина се реализира: чрез повторение (*благодаря Ви, благодаря Ви*), косвено дистанциране от съдържанието на изказването на зрителя, при което се използва не *позиции като Вашата, а тези позиции*, и отново повторение на израза за благодарност, този път конкретизирано (*благодаря ви за тва Ваше включване*), последвано от въвеждане на подчинено изречение за отстъпка (*макар че не/ не е много по нашта/ тема*). В отговора на водещия обаче са налице *тва* и *нашта*, своеобразни примери за конвергенция към зрителя (при характерни за водещия форми *нашата* и *вашата*), вероятно под влияние на *трийсе, четирсе, шес, прос*.

Зрител 4 принадлежи към православния клир, въпреки че част от изказването му показва необичаен за духовно лице дискурс с особен интонационен контур и формална близост с пропагандната стилистика. На семантично равнище в това изказване духовенството е диференцирано в две групи: свещеници, към които говорещият причислява себе си, и Църква, състояща се от владици. Въпросът на водещия е зададен, преди изказването на зрителя да завърши, като чрез този въпрос се търси информация, която за зрителя вероятно носи негативен характер. Обръщението е *отче*, неофициална форма на обръщение към някои от

степените на духовенството в Българската православна църква: тъй като зрителят се представя като *отец*, тук не би следвало да се разчете употреба на стратегия за конвергенция. От двата компонента на въпроса в този контекст именно първият носи белег на конвергентен, защото по смисъла на акомодационната теория подтикването към разкриване на информация за себе си е характеристика на стратегията за конвергенция, независимо от това дали тази информация ще представи говорещия в благоприятна или неблагоприятна светлина. Последвалият отговор от страна на зрителя показва смущение, видно напр. в повишената честота на фонациите, следователно въпросът е бил възприет като форма на дивергенция. В отговор на казаното следва повторението *тва е – тва е (тва е моето мнение – тва е действителността)* като повторен израз на конвергенция от страна на водещия и подчертаване на конвергентните намерения.

Избраните примери показват някои от механизмите за реализация на апроксималните стратегии за акомодация от страна на водещия – конвергенцията и дивергенцията, най-бързо действащи поради времевите ограничения на контакта и липсата на предварителна информация за събеседника. Редица от примерите за прилагане на стратегиите за акомодация, регистрирани в емпиричния материал, могат да се обяснят с отношението към кода и съдържателната страна на изказванията, други – с принадлежността към християнството и към социални групи с експертни познания в определени области.

2.4. Акомодация, послания и рецепция

2.4.1. Акомодация и послания

По-долу са представени някои от основните материали в предаването „Вяра и общество“ през 2013 г., без претенции за изчерпателност и пълнота на списъка, като подредбата на тематичните ядра по оста *Език – Апокалипсис* следва да се приема напълно условно, с оглед на зададената тематична рамка на предаването, а посочените материали, репортажи, дискусии и форма на присъствие на отделните теми са изведени тук не само въз основа на архива на продукцията, но и на някои материали, които са налични във видеозаписите, но не са подчертани като акценти в архива.

Език

Материал в памет на Хр. Ботев по случай 165-годишнината от рождението му; разговор на Деня на славянската писменост и култура за причините, поради които глаголицата е изместена от кирилицата; обобщен материал за честванията у нас на 1150-та годишнина от Моравската мисия на Кирил и Методий; илюстративен материал за езика от времето на Софроний Врачански; прочит на откъс от брошурата „Приятелско писмо от българин към грък“ (1852) на митрополит Натанаил Охридски и Пловдивски.

История

Материал за връзката на опълченците с църквата „Св. Андрей Първозвани“ в София; честване на 200 г. от успението на Софроний Врачански; представяне на митрополит Натанаил Охридски и Пловдивски, един от организаторите на Кресненско-Разложкото въстание, по случай 135 г. от въстанието; разказ на очевидци за спасяването на български войници от немски плен в Охрид през 1944 г. и за небесната намеса на св. Климент Охридски (история, станала сюжет на романа „Охридска балада“ и игралния филм „Спасението“); спомен за поп Сава Катрафилов, свещеникът в Ботевата чета; поредица, посветена на 200-годишнината от успението на Софроний Врачански, в която се показват някои от най-известните му ръкописи и зрителят има възможност да чуе автентичното звучене на новобългарския език в началото на 19-ти в.; разговор по темата „Руската църква и българите през войната от 1877-1878 – братолюбие и геополитика“; спомена за спасени български евреи за гражданската позиция на духовници, политици и общественици преди 70 г.; материал за Неврокопския митрополит Борис 65 г. след неговата смърт; рефлексии на разкола в Българската църква 25 г. след

създаването на Комитета за защита на религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности; дискусия за проблемите, свързани с канонизацията на Баташките новомъченици.

Българска патриаршия

Дискусия в навечерието на изборите за делегати на предстоящия патриаршески събор, които трябва да се проведат във всички диоцези на БПЦ; резултати от анкета сред зрителите за идеята в един неделен ден преди патриаршеските избори целият църковен народ по енории да определи тримата кандидати за патриарх; дискусия за предстоящите избори за патриарх; материал в памет на патриарх Максим по повод 3 месеца от кончината му; дискусия за отражението на конфликтите в Църквата върху предстоящия избор на патриарх; дискусия за тримата кандидати за патриарх; дискусия за отражението на разсекретяването на досиетата във висшия клир върху избора на патриарх; материал за бялото було и короната на патриарха; дискусия с писатели за избора на патриарх; репортаж за опита на обществото „Приятели на Русия и православния свят“ да накара Светия синод да прегласува тримата кандидат-патриарси; материал за произхода на практиките в различни църкви при избора на патриарх; разговор с новоизбрания патриарх Неофит по актуални теми от живота на Църквата и за неговото служение (първо в телевизионната история на България участие в предаване „на живо“ на глава на Българската църква); материал за посланията на трима от чуждестранните представители на православни църкви, гости за интронизацията, и очакванията към новия патриарх на обществеността; дискусия за епохата, в която преди 60 години е възстановена Българската патриаршия, за ролята на атеистичния режим в решаването на чисто църковни дела и за непознатите страници от новата история на Българската патриаршия; видеоматериал с архивни кадри за историята на Българската патриаршия в ново време и коментар на част от висшия клир за отражението на историческите процеси отпреди 60 г. върху църковната съвременност; позицията на патриарха за тоталитарното наследство върху Българската патриаршия; материал за завещаното и незавещаното от патриарх Максим; спомени за патриарх Максим; разговор за секуларизма с патриарх Неофит; материал за проблемите в Русенска епархия след избора на патриарх; проблемите и изборите в няколко епархии: Варненска, Средно- и Западноевропейска епархи; материали по повод обществените вълнения около избора на Варненски митрополит.

Руска църква „Св. Николай“ в София

Дискусия с енориаши на руската църква „Св. Николай“ и представител на Министерството на външните работи по повод развоя на проблемите с руското Подворие у нас през март 2013 г.; репортаж и материал за бъдещето на смесената руско-българска енория на Подворието след завръщането в България на председателя на Руското Подворие в София

Арменска църква

Разлики между арменското и православното богослужение и история на арменската практика за честване на Рождество Христово.

Отношения между патриаршиите днес

Дискусия по изразеното от Вселенския патриарх желание за демонтиране на паметника на екзарх Антим в една от двете български църкви в Одрин, за служене на гръцки език веднъж месечно в градовете по Южното ни Черноморие и за връщане в храмовете на реликвите, иззети от българската армия по време на Първата световна война на територията на днешна Турция.

Отношения с Ватикана днес

Материал за папа Франциск и неговото становище за алчността, материалните неща, насилието и тероризма на религиозна основа; материал в памет на Йоан XXIII (Анджело Ронкали) през погледа на историци, духовници и негов племенник; материал за първата среща на папа Франциск с журналистите, акредитирани във Ватикана; материал и коментар с гост в студиото за изказване на президента Р. Плевнелиев след интронизацията на новия папа; материал за прожекцията на документалния филм „Моето служение“, превърнала се в една от значимите инициативи във Ватикана през Седмицата за молитвено единство на християните в началото на 2013 г.

Ислям и християнство в Сирия

Материал за разрушаването на манастира „Св. св. Сергий и Вакх“ край градчето Маалюля в Сирия ден след словото за мир на папа Франциск в Асизи; интервю с патриарх Григорий III Лахам (Мелкидска католическа църква в Сирия); разкази на сирийци, живеещи в София по повод молебена за мир, отслужен в катедралния храм „Св. Ал. Невски“; разказ с картина за сирийското градче Маалюля, запазило езика на Христос, което е арена на въоръжен сблъсък; съдбата на сирийците в християнските градове в Сирия; дискусия за влиянието на „арабската пролет“ върху християните от Близкия изток; материал за влошаващото се положение на различните християнски общности в Египет и Сирия; разказ на пленен войник от Свободната сирийска армия в социалната мрежа за съдбата на християните в страната, изправени пред троен избор: приемане на исляма, плащане на джизие или смърт; процесите в Сирия – заплахата за християнската общност.

Ислям и християнство в България

Дискусии за протестите срещу изграждането на джамии, за делата, които Главното мюфтийство води за имоти и молитвени домове, нагласите относно възстановяването на джамията в Дупница и намеренията на Главно мюфтийство да прокара арабска идентичност сред мюсюлманите в Родопите.

Селища

Разказ за едно от трите селища в света, което носи името на Светия град – с. Йерусалимово, Свиленградско.

Светска власт

Интервю с вицепрезидента М. Попова за изкушението, смирението и покаянието в политиката, за духовните ценности във време на криза, за мястото на предмета „Религия“ в училище, за съчетаване на християнските ценности с политиката и за личния път във вярата; блицинтервю с вицепрезидента М. Попова за нуждата от християнските ценности във време на криза.

Криза и протести

Дискусия за мястото на Църквата в политиката и за отношението между активната гражданска позиция и смирението и молитвата; разговор с двете страни, свързани със случая на уволнение на иподякон, който е бил камбаните в подкрепа на студентския протест; дискусия върху позицията на християнските общности във връзка с кризисната ситуация в страната през първата половина на годината; дискусия за обществените вълнения като граждански и/или религиозноинституционален проблем; дискусия за мястото на религиозните общности по време на социална и политическа криза и социалната дейност на Църквата.

Образование и възпитание

Дискусия за възпитанието в християнски ценности и въвеждането на „Религия“ като редовен предмет в българското училище; разказ за вярата и възпитанието в религиозни ценности на децата в млади семейства, които се черкуват в храма „Св. Йоан Рилски“ към Софийската семинария; резултати от провокирана в интернет форум дискусия за вярата и възпитанието на децата в религиозни ценности; поздрав по случай 1 юни на децата от Неделното училище към храм „Покров Богородичен“ в София; резултати от разследване срещу Института по паневритмия; дискусия за механизмите и пролуките в закона, които дават възможност различни религиозни партии да стигат до децата (за преподаването на паневритмия в детските градини).

Младите хора

Дискусия по повод Деня на православната християнска младеж и семейство за начина, по който младите хора търсят храма, какво ги води там и дали Църквата успява да им бъде опора и утеха; разказ на двама актьори за пътя към вярата.

Църквата и сектите

Дискусия за сектите и техниките за манипулация на човешкото съзнание след втори смъртен случай на последовател на сектата „Анастасия“.

Църквата и гей-парадите

Дискусия по темата за същинското отношение на Църквата във връзка с организиран парад.

Сигнали

Материал за скандално поведение на български йеромонах в интернет; сигнал за приключване на тържествената заря в памет на Хр. Ботев и неговата чета във Враца с „Тъй рече Заратустра“ на Р. Щраус и „Кармина Бурана“ на К. Орф.

Примери

Материал за Добри Добрев (дядо Добре) от с. Байлово, най-големия дарител на храм-паметник „Св. Ал. Невски“, и за образа му върху фасадата на столичен блок; разговор с М. Марианов, дарил спестяванията за изографисването на българския параклис в Антарктида.

Представяния на книги

Пл. Сивов представя най-новата книга на български език на протоерей Ал. Шмеман „Литургическо богословие“; разговор с режисьора и писател М. Вапцарова за нейната нова книга албум „Докосване до сътворението“; разговор с пастор А. Пилев по повод новата му книга „Пастори - агенти на ДС“ за дейността на държавата в протестантските църкви; писателят и драматургът Ал. Урумов за най-нова си книга „Тиква! Ботаника на чувствата“, разговор с доц. д-р Л. Любенова за нейната книга „Последните български владци в Македония“, събрала неизвестни документи от времето на Балканската и Междусъюзническата война; визуално представяне на книгите на акад. Вл. Йеротич „Завръщане към отците“, „Учението на Свети Йоан Лествичник и нашето време“ и „Психологическото и религиозното битие на човека“ в материала за неговата лекция „Загадката на греха“ в София.

Изложби

Разказ за ретроспективната фотоизложба по случай 110-годишния юбилей на Софийската духовна семинария; репортаж в аванс за предстоящата изложба в Националния етнографски музей „Кръстът в европейската култура“, организирана от посолството на Ирландия у нас; изложба и разказ за живота на архимандрит Рафаил, участник в Илинденско-преображенското въстание.

Чествания

Материали за честването на Софийската семинария на 110 години от своето основаване; репортаж за посланията от честването във Враца на 200 г. от успението на Свети Софроний Врачански.

Кампании

Кампания за спасяване на стенописите в църквата на Сеславския манастир; кампания за набиране на средства за изографисване на параклиса в българската база на Антарктида; кампания на жителите от изселеното преди 55 години с. Караш за възстановяване на 150-годишния храм „Св. Николай“ в селото; кампания за възстановяване на стенописите в храм-паметник „Св. Ал. Невски“; кампания за реставрацията на средновековния манастир „Св. Архангел Михаил“ край гр.Трън; кампания за подпомагане на приюта на отец Иван в Нови хан.

Рефлексии на християнство

Дискусия за филмите, които изграждат съвременната представа за Христос, и причините, поради които съвременният свят се интересува повече от „сензациите“ и „тайните“, отколкото от написаното в Новия Завет; дискусия за пародирането и профанизирането на християнски символи и образи в популярната култура и в субкултурата.

Библия и наука

Интервю със сръбския богослов и психиатър акад. Вл. Йеротич за агресията като нагон (интервю); кратко представяне на лекцията на акад. Вл. Йеротич в София; канадският физик проф. Х. Ликлама за научните аргументи, които потвърждават Сътворението и истинността на Библията и противоречат на еволюционната теория (интервю в две части).

Външни дискусии и семинари

Репортаж за беседата „Православие и съвремие“, организирана от ателие-книжарница „Къща за птици“; материал за позициите на свещеници и богослови, изразени в дискусията „Чудо и вяра“ в ателие-книжарница „Къща за птици“; дискусия „Църквата и младите“ в ателие-книжарница „Къща за птици“; дискусия „БПЦ пред избор“ за избора на патриарх в Червената къща; репортаж за семинара на тема „Ролята на Църквата в обществото“, организиран от Евангелските съборни църкви в България.

Послания

Откъс от посланието на Вселенския патриарх Вартоломей по повод гражданските протести в Турция и Европа; откъс от посланието на Българския патриарх Неофит за продължаващото напрежение в българското общество; откъс от посланието за мир на папа Франциск; откъс от посланието на папа Франциск за светския дух в Църквата и неговото отражение върху нея.

Практики

Материал за смисъла, обредите и старозаветните праобрази на Светото кръщение; поменът на покойниците, Задушниците и Литургията; историята на традицията и митовете на пасхалните яйца; дискусия за истинския смисъл на християнския пост и заблудите, свързани с него; разговор с митрополит Гавриил за гордостта, гнева, прошката и смисъла на Великия пост.

Празници

Материали по темите: защо Петдесетница е рожденият ден на Църквата, отклоняват ли се иконите, изобразяващи Възкресение Христово, от историческата достоверност на събитието; съмнението на апостол Тома и ролята му в християнството; смисълът на празника Вход Господен в Йерусалим; посланията на Православна неделя; посланието на Кръстопоклонна неделя; смисълът на църковния празник Сретение Господне; смисълът на Богоявление и практиките, свързани с него; материал за ролята на жената в християнството и Втора неделя от Възкресение, посветена на жените-мироносци.

Храмове

Материал за стенописите на катедралния храм „Св. Ал. Невски“; материал за проблемите в Криптата на храм „Св. Ал. Невски“; тема за проникване на „чалга-културата“ в храма на Златна Панега, дискусия за превръщането на Патриаршеската църква на Царевец в действащ храм.

Чудеса

Материал за необикновен трънен венец от църквата „Въведение Богородично“ в Панагюрище.

Светци

Неизвестното за св. Димитър; св. Терапонтий Софийски като реална личност или събирателен исторически образ; историята на преподобна Мария Египетска; разкази за св. Григорий Палама, св. Атанасий Велики и старозаветните патриарси.

Церемонии, богослужения и шествия

Всенощно богослужение на Кръстов връх; литийно шествие с чудотворната икона „Св. Богородица - Достойно Есть“; пряко включване от Йерусалим на церемонията по снизхождането на Благодатния огън в параклиса на Божи гроб.

Апокалипсисът

Дискусия за смисъла на „Откровението на св. апостол и евангелист Йоан Богослов“.

2.4.2. Акомодация и рецепция

Данните за най-гледаните предавания на продукцията „Вяра и общество“ на интернет страницата на БНТ показват най-висок интерес към три от тях за периода на излъчване: *Кой допуска нови учения и култове в училище?* (22.12.2012 г.), *Църквата е отделена от държавата, но не е отделена от своя народ* – разговор с новия български патриарх Неофит (2.03.2013 г.) и *Дирекцията по вероизповеданията дава Института по паневритмия на прокуратурата – резултатите от едно разследване* (13.04.2013 г.).

Съпоставката между двата типа данни показва, че сред аудиторията на предаването в интернет най-висок е интересът към три теми, две от които са свързани с очаквания на аудиторията за скандали, изобличения и наказания, а третата, посветена на отношенията между Църквата, държавата и народа, както е видно от някои зрителски обаждания, също провокира интерес в тази посока. Логично е данните за най-гледаните в интернет издания на предаването да се разминават с онова, което зрителят търси и избира при излъчването им на живо, предвид някои от заключенията в изследването на агенция „Медиана“: „Към този момент може да кажем, че хората, гледащи телевизия чрез интернет, практически не са телевизионна аудитория в класическия смисъл на това понятие. Интернет е място, където хората спорадично гледат някой конкретен репортаж, новина, емисия. Към 2013 година, аудиторията, гледаща телевизия чрез интернет, е по-малко от 1% от общата телевизионна аудитория“ ([Медиите на 21 век 2013 а](#)).

2.5. Изводи

Както става ясно, в предаването през 2013 г. всъщност редица от широко застъпените теми са обект на внимание и на българската общественост, а въпросите, чиито отговори се търсят в дискусиите при съпоставяне на различни гледни точки и в други материали, са част от онези, на които и зрителят търси отговор. Широкото отразяване на въпросите, свързани с дейността на Българската православна църква, е свързано със значимостта на фигурата на нов патриарх и с обществените нагласи към нейните функции днес. Темите, посветени на кризата, протестите, отношението между вярата, Църквата и властта са породени от актуални обществени явления и процеси в страната. От своя страна, въпросите, свързани с конфликта в Сирия, търсят своя отговор както по отношение на връзките с християнската история, така и с настоящето и бъдещето на християнската общност. Традиционно присъстващите материали с общохристиянска и православна насоченост, от една страна, и търсените особености на релациите на християнството с историята, културата, науката и социалните проблеми днес оформят рамката на предаването през тази година.

Някои от имплицитно съдържащите се послания на предаването, които имат отношение към продукцията и рецепцията на комуникативните послания, са пряко назовани от неговия автор и водещ, напр.:

- Отношението към езика: „Това мисля, че е изключително важно послание към нашето време, когато езикът все повече задебелява и все повече се отдалечава от своята красота, българският все повече се изпълва с чуждици...“(11.05.2013).
- Ориентацията към широката телевизионна аудитория: „Все пак ни гледат и хора, които не са запознати с църковния ритуал.“(19.10.2013).
- Търсенето на истината като цел на предаването: „Вярвам, не се съмнявате, предаването няма цел да бъде някакъв духовен цензор, целта ни е по-скоро да търсим истината за всичко онова, което светът ни предлага, предлага го и на нашите деца.“ (11.05.2013).

И така, всяка от засегнатите в предаването теми има свой континуум от равнища на прочит: от това, което е свързано с християнския и православния етос като отправна точка, до онова, което има значимост за вълнуващите се единствено от актуалните политически процеси в страната или от теми, по които християнската църква традиционно има негативно отношение поради противоречието на тези теми с основни нейни ценности. В този смисъл данните за тематичния репертоар могат да се разглеждат като семантична акомодация към зрителите на предаването „Вяра и общество“, като равнищата на рецепция се детерминират повече от получателите на комуникативните послания, отколкото от техните отправители.

Въз основа на емпиричния материал може да се обобща, че отправителите на съобщенията (духовни и светски лица), реципиентите (познаващи и непознаващи вярата, ритуала и християнската етика), кодът (обусловен от вниманието към езика, реализиращ се чрез

експертното слово, осмислен посредством християнската концепция за Слово) и целта на комуникацията (търсенето на истината) се обединяват в телевизионен формат с доказана през годините стойност.

Какво от равнищата на съдържание на посланията е обект на интерес от страна на зрителската аудитория, е въпрос, чийто отговор не би могъл да бъде еднозначен. Както стана ясно от разгледаните статистически, социологически и медиаметрични данни, през последните години са налице почти едновременно: увеличаване на броя на премълчаващите своето вероизповедание, нагласи към Българската православна църква, които са функция от публичната информация за нейните представители, увеличен брой часове през последните години, в които се излъчват религиозни телевизионни предавания, нагласи към БНТ като пример за качествена и сериозна журналистика, траен интерес към програмата на Канал 1 при голям дял от зрителската аудитория, крайно слаб деклариран интерес към религиозните предавания при спонтанни въпроси и относително голям общ дял на отговорилите, че ги харесват напълно или частично. На този фон отговорността на екипа на предаването при формулирането на комуникативните послания в структурен и съдържателен план е наистина голяма, каквато всъщност е и възможността за изследване на различни аспекти на акомодацията в предавания като „Вяра и общество“ при отчитане на всички особености на компонентите, характеризиращи акомодационния комуникативен модел.

Обобщение

Акомодацията е функция от социално-когнитивните процеси и индивидуалната мотивация при избора на комуникативно поведение, а реализацията на стратегиите за акомодация е функция от социалноисторическия контекст на взаимодействието, от историята на междуличностните и междугруповите отношения, ценностите, нагласите и нормите на комуникативната ситуация, както и от първоначалната акомодационна ориентация на участниците във всяка форма на комуникация. Прилагането на тази теоретична изследователска рамка към присъстващи в медийното пространство специфични дискурсивни явления, каквито са предаванията, посветени на вярата и религията, е свързано с извличането на много информация относно мястото на говорещия човек в социалното пространство. Тази тема обаче се нуждае от допълнителни проучвания поне в три аспекта: инструментариум за описание и анализ на кода, възможности за адекватна типология на формите на присъствие на темата в медиите и задълбочени проучвания върху ценностите и нагласите на обществото по редица проблеми, застъпени в предаването под една или друга форма.

Подходите за изследване на предавания като „Вяра и общество“ позволяват различни равнища на анализ. Теолингвистиката може да предложи много чрез изследвания, свързани най-вече с комуникативните, дискурсивните и аксиологичните аспекти на функциониране на връзките език – религия. Пресечните точки на религиозния дискурс и модела на акомодационната теория са видими, но съществува необходимост от сериозни изследвания в областта на употребата и функционирането на прецедентните текстове в българското медийно пространство в такъв контекст, за да могат да бъдат правени категорични изводи по темата. Особеностите на религиозния дискурс в медиите и религиозната журналистика у нас предстои да бъдат обект на бъдещи изследвания. Предвид казаното дотук, настоящият текст е опит за маркиране на някои от аспектите на приложенията на акомодационната теория при изследване на медийната комуникация в случаи, в които кодът е особено натоварен в семантично отношение.

Цитирана литература

- [Андреева, Л.](#) авт, 2007. [Социално познание и междуличностно взаимодействие](#), София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

- [Бобырева, Е.](#) авт, 2008. [Религиозный дискурс: ценности и жанры](#). *Знание. Понимание. Умение. Информационный гуманитарный портал*, 1, с-ци162–167. Available at: http://www.zpu-journal.ru/zpu/2008_1/Bobyreva.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Васильева, Е.](#) авт, 2013. [Язык и слово в представлениях западных теолингвистов](#). *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*, (2 (23), с-ци128–133. Available at: http://www.islu.ru/files/2013/vestnik_no223_2013.pdf#page=127 [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Виденов, М.](#) авт, 1998. [Социолингвистическият маркер](#), София: Делфи.
- [Гадомский, А.](#) авт, 2004. [К проблеме определения теолингвистики](#). *Ученые записки Таврического Национального университета им. В.И. Вернадского. Филология*, 17 (56)(1), с-ци63–69. Available at: http://sn-philolsocom.crimea.edu/arhiv/2004/uch_17_1fn/gadomskiy_12.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Гадомский, А.](#) авт, 2005. [Теолингвистика: история вопроса](#). *Ученые записки Таврического Национального университета им. В.И. Вернадского. Филология*, 18 (57), с-ци16–25. Available at: http://sn-philolsocom.crimea.edu/arhiv/2005/uch_18_1fn/gadomskiy_3.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Гадомский, А.](#) авт, 2007. [Религиозный язык – теолингвистика – языкознание](#). *Ученые записки Таврического Национального университета им. В.И. Вернадского. Филология*, 20 (59)(1), с-ци287–292. Available at: http://sn-philolsocom.crimea.edu/arhiv/2007/uch_20_1fn/gadomski_46.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Гадомский, А.](#) авт, 2010. [Русская теолингвистика: история, основные направления исследований](#). *Стил / Style. International Scholarly Journal*, 9, с-ци357–373. Available at: <http://www.rastko.rs/filologija/stil/2010/27Gadomski.pdf> [Отворен на 20.10.2014AD].
- [Григорян, М.](#) ред, 2009. [Прикладное религиоведение для журналистов](#), Москва: Права человека.
- [Жолудь, Р.](#) авт, 2002. [Религиозная журналистика: конфликт лежит в поле практики](#). *Religare.ru: Портал „Религия и СМИ“*. Available at: http://www.religare.ru/2_1049.html.
- [Карасик, В.](#) авт, 2002. [Языковой круг: личность, концепты, дискурс](#), Волгоград: Перемена.
- [Караулов, Ю.](#) авт, 1987. [Русский язык и языковая личность](#), Москва: Наука.
- [Катранджиев, Х.](#) авт, 2005. [Критерии и показатели за сегментиране на телевизионната аудитория](#). *Научни трудове на УНСС*, 2, с-ци143–184.
- [Легойда, В.](#) авт, 2003. [СМИ и религия: о принципиальной \(не\)возможности адекватного дискурса](#). *Religare.ru: Портал „Религия и СМИ“*. Available at: http://www.religare.ru/2_2878.html [Отворен на 27.10.2014AD].
- [Легойда, В.](#) авт, 2006. [Религиозный дискурс в современных СМИ: можно ли говорить о христианстве в эпоху секуляризма](#). *Церковь и время: Научно-богословский и церковно-общественный журнал*, 35(2), с-ци227–233. Available at: <http://www.mospat.ru/churchtime/churchtime35.pdf> [Отворен на 27.10.2014AD].
- [Легойда, В.](#) авт, 2012. [Състояние и проблеми на православната журналистика. I, II част: Интервью](#). *Българска патриаршия*. Available at: <http://bg-patriarshia.bg/> [Отворен на 27.10.2014AD].

- Лозанов, Г. авт, 2007. [Църквата в медийните практики](http://www.pravoslavie.bg/автори/?а=Доц.+Георги+Лозанов#.VEjQCsfNeRs). *Православие.bg*. Available at: <http://www.pravoslavie.bg/автори/?а=Доц.+Георги+Лозанов#.VEjQCsfNeRs>.
- Маслова, В. авт, 2001. [Лингвокултурология](#), Москва: Академия.
- Анон, 2013. [Нагласи и очаквания на националната аудитория за цифровата телевизия и интернет](http://www.newmedia21.eu/proekti/naglasii-ochakvaniya-na-natsionalnata-auditoriya-za-tsifrovata-televiziya-i-internet/), София: Newmedia21.eu. Медиите на 21 век . Available at: <http://www.newmedia21.eu/proekti/naglasii-ochakvaniya-na-natsionalnata-auditoriya-za-tsifrovata-televiziya-i-internet/> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Анон, 2013. [Медийно поведение и жанрови предпочитания на националната телевизионна аудитория](http://www.newmedia21.eu/proekti/medijno-povedenie-i-zhanrovi-predpochitaniya-na-natsionalnata-televizionna-auditoriya/), София: Newmedia21.eu. Медиите на 21 век . Available at: <http://www.newmedia21.eu/proekti/medijno-povedenie-i-zhanrovi-predpochitaniya-na-natsionalnata-televizionna-auditoriya/> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Методиева, Ю. авт, 1997. [Медиата като симулакрум. Промяна на знаците: Медии и религия . \(25.11.2013\)](http://www.bghelsinki.org/media/uploads/special/media_religion-1997.pdf), София: Български хелзински комитет. Available at: http://www.bghelsinki.org/media/uploads/special/media_religion-1997.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- Мечковская, Н. авт, 1998. [Язык и религия. Лекции по филологии и истории религий](#), Москва: ФАИР.
- Миронова, Н. авт, 2011. [Религиозный дискурс, религиозный социолект и религиозный стиль - к проблеме определения понятия](http://www.mediascope.ru/node/756). *Медиаскоп: Электронный журнал Факультета журналистики МГУ имени М.В. Ломоносова*, 1. Available at: <http://www.mediascope.ru/node/756>.
- Михальченко, В. ред, 2006. [Словарь социолингвистических терминов](#), Москва: Институт языкознания РАН.
- Морозов, А. авт, 2009. [Вера в мире коммуникаций](http://www.pravmir.ru/vera-v-mire-kommunikacij/). *Православие и мир: Ежедневное интернет СМИ*. Available at: <http://www.pravmir.ru/vera-v-mire-kommunikacij/> [Отворен на 27.10.2014AD].
- Анон, 2001. [Структура на населението по вероизповедание: Данни за вероизповеданието на българското население през периода 1887 г. - 2001 г.](http://www.nsi.bg/Census/StrReligion.htm), София: Национален статистически институт. Available at: <http://www.nsi.bg/Census/StrReligion.htm> [Отворен на 27.10.2014AD].
- Анон, 2011. [Преброяване 2011. Окончателни данни](http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf), София: Национален статистически институт. Available at: <http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2011final.pdf> [Отворен на 27.10.2014AD].
- [Национален статистически институт](http://www.nsi.bg/bg/content/3647/%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D0%BE-%D0%B2%D0%B8%D0%B4) авт, 2013. [Култура - данни. Телевизионни предавания](#), София: Национален статистически институт. Available at: <http://www.nsi.bg/bg/content/3647/%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D0%BE-%D0%B2%D0%B8%D0%B4> [Отворен на 27.10.2014AD].
- [Национален център за изучаване на общественото мнение](http://www.parliament.bg/pub/NCIOM/Bul-02-2012_press.pdf) авт, 2012. [Обществено-политически нагласи. Февруари 2012 г.](#) Available at: http://www.parliament.bg/pub/NCIOM/Bul-02-2012_press.pdf [Отворен на 27.10.2014AD].
- [Национален център за изучаване на общественото мнение](http://www.parliament.bg/pub/NCIOM/Bul-02-2012_press.pdf) авт, 2013. [Обществено-политически нагласи. Юли 2013 г.](#) Available at: http://www.parliament.bg/pub/NCIOM/Bul-02-2012_press.pdf

http://www.parliament.bg/pub/NCIOM/20130715014554Obshtestveno-politicheski_Naglas_i_July-2013.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].

- Попмаринов, Д. авт, 2010. [Православный этос в глобальном мире](#). *Богослов.Ru: Научный богословский портал*. Available at: <http://www.bogoslov.ru/text/1243088.html>.
- Поставалова, В. авт, 2012. [Теолингвистика в современном гуманитарном познании: Истоки основные идеи и направления](#). *Magister Dixit: Научно-педагогический журнал Восточной Сибири*, 4 (12). Available at: <http://md.islu.ru/node/539> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Слышкин, Г. авт, 2000. [От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе](#), Москва: Academia.
- Степаненко, В. авт, 2011. [Теолингвистика в современном религиозном дискурсе](#). *Magister Dixit: Научно-педагогический журнал Восточной Сибири*, 3 (9). Available at: <http://md.islu.ru/node/181>.
- Степаненко, В. авт, 2012. [Теолингвистика? – Да, теолингвистика!](#). *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*, 2(18), с-ци221 – 226. Available at: http://www.islu.ru/files/rar/2012/vestnik_iglu_2yu_18_2012.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- Стоянова, П. авт, 2011. [Инвазия на медиасферата: Между времето и пространството. Медии и обществени комуникации, №11](#). Изд. УНСС / Алма комуникация. *Медии и обществени комуникации*, 11. Available at: <http://www.media-journal.info/?p=item&aid=168>.
- Трендафилова, А. авт, 2011. [Акомодация и стратегии: типология и динамика](#). *Littera et Lingua*, 8(4). Available at: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2011/4/atrendafilova> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Трендафилова, А. авт, 2012. [Акомодация, стратегии и социална психология на езика](#). *Littera et Lingua*, 9(3). Available at: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2012/3/atrendafilova> [Отворен на 27.10.2014AD].
- Трендафилова, А. авт, 2013. [За някои аспекти на фактора статус в речевата акомодация](#). *Алманах „Българска украинистика“*, 3, с-ци87 – 103. Available at: http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_3.pdf [Отворен на 20.10.2014AD].
- Трендафилова, А. авт, 2013. [Комуникативната акомодация: събития, реакция на събития или комплекс от фактори](#). В Д. Камбуров & Стоянова, Ю., ред-ри „Събитие и безсмъртие“ (литература, език, философия, наука). *Сборник доклади от Международна научна конференция. ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“ (13 – 14. V. 2011 г.)*. София: Софийски университет.
- Трендафилова, А. авт, 2013. [Стратегии за речева акомодация](#). София: Софийски университет. Available at: http://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_et_po_slavyanski_filologii/specialnosti/doktoranti/pridobivane_na_obrazovatelna_i_nauchna_stepen_doktor/arhiv/alisa_dimitrova_trendafilova_fakultet_po_slavyanski_filologii [Отворен на 20.10.2014AD].
- Трендафилова, А. авт, 2014. [Роля на социалната идентичност и каузалните атрибуции в динамиката на апроксималните акомодационни стратегии](#). *Проблеми на социолингвистиката*, 11, с-ци355–360.
- Трендафилова, А. авт, 2014. [Нагласи към паралингвистични средства \(жестове, мимики, пози\)](#), София: Littera et Lingua. Available at: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/liliseries/diss/2014/7> [Отворен на 20.10.2014AD].

- Цветкова, М. авт, 2009. [Всяка комуникация е и манипулация. Медии и обществени комуникации](http://www.media-journal.info), № 3. Изд. УНСС / „Алма комуникация“. www.media-journal.info. *Медии и обществени комуникации*, 3. Available at: <http://www.media-journal.info/index.php?p=item&aid=68> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Чапнин, С. авт, 2002. [Православие и масс-медиа: каким будет сотрудничество в XXI веке?](http://www.religare.ru/2_1075.html). *Religare.ru: Портал „Религия и СМИ“*. Available at: http://www.religare.ru/2_1075.html.
- Чевела, О. авт, 2006. [Использование методов теолингвистической герменевтики при интерпретации сакрального текста](#). *Православный собеседник: Богословский журнал Казанской Семинарии РПЦ*, 1 (11)(1), с-ци178–189.
- Чернобров, А. авт, 2007. [Специфика религиозного дискурса в лингвистике](http://www.philology.ru/linguistics1/chernobrov-07.htm). Новосибирск: НГПУ. 94–98. <http://www.philology.ru/linguistics1/chernobrov-07.htm> (25.11.2013). В Г. А. Ферাপонтов, ред *Образование и культура России в изменяющемся мире*. Новосибирск: Новосибирский государственный педагогический институт, с-ци 94–98.
- Шамарова, С. авт, 2012. [К вопросу о теолингвистике: Задачи, объект, методы и основные направления](http://research-journal.org/featured/languages/k-voprosu-o-teolingvistike-cel-zadachi-obekt-metody-i-osnovnye-napravleniya/). *Research Journal: Международный научно-исследовательский журнал, Филологические науки*. Available at: <http://research-journal.org/featured/languages/k-voprosu-o-teolingvistike-cel-zadachi-obekt-metody-i-osnovnye-napravleniya/> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Шевченко, М. авт, 2009. [Религиозная журналистика: типы, принципы и проблемы институционализации](http://www.pravmir.ru/religioznaya-zhurnalistika-tipy-principy-i-problemy-institucionalizacii/). *Православие и мир: Ежедневное интернет СМИ*. Available at: <http://www.pravmir.ru/religioznaya-zhurnalistika-tipy-principy-i-problemy-institucionalizacii/> [Отворен на 20.10.2014AD].
- Щипков, А. авт, 2002. [Религиозная журналистика — журналистика экспертная](http://www.religare.ru/2_1260.html). *Religare.ru: Портал „Религия и СМИ“*. Available at: http://www.religare.ru/2_1260.html [Отворен на 20.10.2014AD].
- Bell, A. авт, 1984. [Language style as audience design](#). *Language in Society*, 13, с-ци145–204.
- Bell, A. авт, 1991. [Audience accommodation in the mass media](#). В H. Giles, Coupland, J., & Coupland, N., ред-ри *The Contexts of Accommodation: Developments in Applied Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, с-ци 69–102.
- Bell, A. авт, 2006. [Speech accommodation theory and audience design](#). В K. Brown, ред *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Boston: Elsevier, с-ци 648–651.
- Bell, A. авт, 2006. [Speech accommodation theory and audience design](#). В J. May, ред *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Boston: Elsevier, с-ци 992–994.
- Gallois, C., Ogay, T. & Giles, H. авт-ри, 2005. [Communication accommodation theory : A look back and a look ahead](#). В W. Gudykuns, ред *Theorizing about Intercultural Communication*. Thousand Oaks, C: Sage, с-ци 121–148.
- Giles, H. авт, 1973. [Accent mobility : A model and some data](#). *Anthropological Linguistics*, 15, с-ци87–105.
- Giles, H. и съавт. авт-ри, 1987. [Speech accommodation theory : The first decade and beyond](#). В M. McLaughlin, ред *Communication Yearbook*. Beverly Hills, CA: Sage, с-ци 13–48.

- [Giles, H., Coupland, N. & Coupland, J.](#) авт-ри, 1991. [Accommodation theory : Communication, context, and consequence](#). В [H. Giles, Coupland, N., & Coupland, J.](#), ред-ри *The Contexts of Accommodation : Developments in Applied Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, с-ци 1-68.
- [Malina, B.](#) авт, 1994. [John's Maverick Christian Group – The Evidence of Sociolinguistics](#). *Biblical Theology Bulletin: A Journal of Bible and Theology*, 24, с-ци167-182.
- [Radwan, J.](#) авт, 2008. [Religion and popular communication](#). В [W. Donsbach](#), ред *The International Encyclopedia of Communication*. Oxford: Blackwell, с-ци 4179- 4182.
- [Rumble, A.C.](#) авт, 2011. [Religion as Collective Identity](#). В [R. M. Kramer, Leonardelli, G. J., & Livingston, R. W.](#), ред-ри *Social Cognition, Social Identity, and Intergroup Relations. A Festschrift in Honor of Marilyn B. Brewer*. New York: Psychology Press, с-ци 145-161.
- [Tajfel, H.](#) авт, 1974. [Social identity and intergroup behaviour](#). *Social Science Information*, 13, с-ци65- 93.
- [Tajfel, H. & Turner, J.](#) авт-ри, 1979. [An integrative theory of intergroup conflict](#). В [W. G. Austin & Worchel, S.](#), ред-ри *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Montere: Brooks ; Cole, с-ци 35-53.
- [Thakerar, J., Giles, H. & Cheshire, J.](#) авт-ри, 1982. [Psychological and linguistic parameters of speech accommodation theory](#). В [C. Fraser & Scherer, K. R.](#), ред-ри *Advances in the Social Psychology of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, с-ци 205-255.

•

Източник

Вяра и общество. 2013. Българска национална телевизия <<http://bnt.bg/>>

- [1](#). В настоящия текст се представят материали, свързани с дейностите по проекта „Изследване на модели и средства в различни речеве ситуации и сфери на общуването в съвременния български език“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, дог. № ДТК 02/ 11 от 16.12.2009 г. Изказвам благодарност на Фонд „Научни изследвания“ за подкрепата в изучаването на съвременната българска устна реч.

Етикети: [комуникация](#)
[теория за комуникативната акомодация](#)
[стратегии](#)
[теолингвистика](#)
[религиозен дискурс](#)
[религиозна журналистика](#)
[communication](#)
[communication accommodation theory](#)
[strategies](#)
[theolinguistics](#)
[religious discourse](#)
[religious journalism](#)

Година: 2014

Том: 11

Книжка: 1-2

Рубрика в списание Littera et Lingua: [За българската устна реч](#)

Тахоному: [комуникативна акомодация](#)

[комуникативна конвергенция](#)

[теолингвистика](#)

Сподели: [Delicious](#) [Digg](#) [Facebook](#) [Google Plus](#) [LinkedIn](#) [Myspace](#) [Orkut](#) [Reddit](#) [StumbleUpon](#) [Twitter](#) [Yahoo](#)

Source URL: <https://naum.slav.uni-sofia.bg/lilijournal/2014/11/1-2/atrendafilova>